

Ellie Midwood

De vrouw die uit Auschwitz ontsnapte

Ze beloofden elkaar dat ze samen zouden ontsnappen,
of samen zouden sterven.

Vertaald door Textcase

Proloog

Silesische Beskiden, Polen, 6 juli 1944

In het vroege ochtendlicht strekte de door hoge bergen en smaragdgroene valleien omringde weg zich lang en leeg voor hen uit. De lichtblauwe hemel boven en de koele lucht leken de vrijheid te fluisteren. Hoewel haar blauwe overall na nog een nacht in het bos stoffig en gekreukeld was, kauwde Mala tevreden op een grasspriet. Het rommelen van haar maag stoorde haar niet.

Naast haar floot Edek een vrolijk deuntje. Zijn arm was om haar schouders geslagen en zijn opengeknoopte SS-jas rook naar een mengeling van mos en rook. ‘Heb je trek, Mally?’ Hij was gestopt met fluiten toen het gerommel van haar maag tot hem was doorgedrongen.

Dapper schudde ze haar hoofd en keek toen vol liefde op naar zijn ongeschoren, gebruinde gezicht.

‘We zouden het bos weer in kunnen gaan en nog wat paddenstoelen zoeken,’ bood hij aan.

Lang voordat ze uit Auschwitz ontsnapt waren, had hij haar beloofd dat hij voor haar zou zorgen, dat hij haar leven met het zijne zou beschermen en dat hij zijn uiterste best zou doen om haar te helpen de gruwelen van het vernietigingskamp te vergeten. Toch liet hij haar in plaats daarvan kilometers over nauwelijks zichtbare paden ploeteren en voedde hij haar met paddenstoelen en bessen. Slapen deden ze onder de blote hemel en hij had alleen zijn eigen lichaam om haar tegen de elementen te beschermen.

Hij was zich er echter niet bewust van dat Mala helemaal niet meer verlangde. Ze was volmaakt gelukkig met zijn armen om haar heen en het inademen van lucht die niet de geur van de crematoria bij zich droeg. Honger was wel de minste van haar zorgen, want Auschwitz had haar geleerd hoe ze op karig voedsel kon leven.

‘Nee, ik wil nog niet stoppen,’ zei Mala. ‘Laten we doorlopen. Hoe eerder we in het dorp zijn, hoe beter. Dan kopen we daar iets te eten en gewone kleren voor jou.’ Ze liet een plagerige blik over haar geliefde glijden. ‘Anders schieten de partizanen je nog neer zodra ze je zien.’

In zijn zak liet hij het klompje goud, gemaakt van gesmolten vullingen, door zijn vingers rollen. Het was een griezelig geschenk geweest van het *Sonderkommando*, de gevangenen die de ovens bemanden, maar bedoeld om hen te helpen bij hun ontsnapping. Edek knikte en versnelde zijn pas, alsof hij werd voortgedreven door hun onhoorbare, krachtige stemmen: breng jezelf in veiligheid, vertel de partizanen jullie verhaal, leid hen en het sterke Rode Leger naar dit hellegat en wreek al die onschuldige zielen die wij voor die beesten van de SS hebben moeten verbranden.

Die beesten van de SS, wier uniform hij op dat moment droeg.

Edek liet een hand over de stugge grijze wol glijden en dacht aan het moment waarop hij dat hatelijke stuk kleding af zou rukken en het zou verbranden tot er alleen nog as over zou zijn.

Mala bleef staan om haar veter te strikken. Een paar stappen voor haar uit staarde Edek verlangend naar de bergen. In gedachten verzonken miste hij de doodsbanne ondertoon in Mala's stem toen ze zijn naam zei.

‘Edek.’ Het was een geluid vol verdoemenis, een halve zucht vol afschuw.

Met een glimlach draaide hij zich om om haar te vragen wat er was, maar zijn lach vervaagde toen hij haar doodsbleke gezicht en starende ogen zag. Haar goudkleurige irissen leken alle pijn van de wereld in zich te dragen. Van hun eerdere glans was niets over.

Edek bleef doodstil staan en volgde haar blik. Bij de aanblik van twee

in uniform gehulde figuren die doelbewust op hen af kwamen lopen, vervaagde zijn blikveld.

Ze moesten net om de bocht in de weg gekomen zijn, al mocht de hemel weten waarom. De Duisters patrouilleerden hier zelden, hadden Edek en Mala van de Russische krijgsgevangenen en de meelevende Poolse burgers die in het kamp werkten begrepen. Meerderen waren al ontsnapt en hun landgenoten waren maar al te blij om de nazi's dwars te zitten door nog meer gevangenen te helpen ontsnappen.

Een afschuwelijke, ijskoude rilling liet de haartjes in zijn nek overeind staan. Edek keek verlangend naar het bos rechts van hen en toen weer naar de Duitse grenspatrouille. De lopen van hun semiautomatische geweren glansden in het zomerse zonnetje. Teleurgesteld staaarde hij naar de wapens. In zijn ogen welden tranen van woede op. Hij had te veel kameraden door dat soort wapens neergemaaid zien worden om nog te hopen dat ze het bos zouden kunnen bereiken, dat de grenswachters zouden missen, dat Mala in ieder geval aan de Duitse kogelregen zou kunnen ontkomen...

Alsof ze zijn gedachten kon lezen, pakte ze zijn hand en kneep er hard in. Intussen glimlachte ze kort en schudde haar hoofd.

Hij was altijd een dromer geweest. Zij was altijd de realistische van hun twee geweest. Nu straalde die realiteit hem in al zijn duisternis tegemoet, in de vorm van die zwarte lopen. Ontsnappen leek niet langer mogelijk.

‘Vergeef me, alsjeblieft, Mala. Ik hou van je.’

Dat waren de laatste woorden die hij kon uitbrengen voor de Duitsers hen bereikt hadden. Ze salueerden kort en vroegen beleefd: ‘Uw papieren, *Herr Unterscharführer*.’

Auschwitz, herfst 1943

Edek was het zat. Het grimmige besef drong even fel tot hem door als die eerste rode zonnestralen die over het dak van de barakken heen reikten en hij stond te kijken naar SS-officier Brück, die met de stalen zool van zijn kisten herhaaldelijk op het hoofd van een gevangene intrapte. De bewaker was al een tijdje bezig en niet alleen verzette het slachtoffer zich niet langer, de man bewoog zelfs helemaal niet meer. Toch ging de SS'er door met het verpletteren van zijn schedel alsof hij een boer was die vol walging met zijn schop het ongedierte te lijf ging.

Maar goed, als je het de SS vroeg waren zij, de gevangenen, dat natuurlijk ook: ongedierte. De nieuwelingen hadden op hun eerste dag al duidelijk gemaakt gekregen wat de opvattingen van de nazi's waren. Edek had tot een van de eerste groepen politieke gevangenen behoord die zo'n 'welkom' had gekregen toen hij, verdoemd en verblind door de zon, in juni 1940 uit de wagon het beruchte Auschwitz-perron op gestrompeld was. Die dag werden zevenhonderdachtentwintig mensen naar de Poolse barak gebracht. En dat was ook de dag dat Edward Galiński, kadet in opleiding, had opgehouden met bestaan. Vanaf dat moment was hij alleen nog *Häftling* – gevangene – 531, veroordeeld tot een werkstraf vanwege...

Ja, waar had de Poolse Gestapo hem eigenlijk voor veroordeeld? Er was inmiddels zoveel tijd verstreken sinds hij gedwongen was een bekentenis te ondertekenen dat Edek de details steeds vaker begon te vergeten. Een

verdacht vriendelijke Duitse officier met een bril had hem beleefd uitgelegd dat indien Herr Galiński zijn Gestapo-cel levend zou willen verlaten, hij er goed aan zou doen om zijn handtekening onder die onleesbare Duitse tekst te zetten en zodoende gewoon toe te geven dat hij samen met andere leden van de Poolse intellectuele elite tegen het *Reich* had samengezworen. Edek had nog geprobeerd uit te leggen dat hij gewoon de zoon van een eenvoudige loodgieter was en zichzelf nooit als een lid van de 'intellectuele elite' zou omschrijven, laat staan deelnemen aan samenzweringen binnen die elite. De Duitse officier had meelevend geknikt, vervolgens zijn vuist een paar keer in Edeks gezicht geramd, zijn hand met een zakdoek goed schoongemaakt en hem vervolgens geadviseerd om die gedachte te heroverwegen.

Aan het einde van de week had Edek het document ondertekend.

Uiteindelijk deed iedereen dat, had de Gestapo-officier hem vriendelijk uitgelegd terwijl hij Edeks zaak tussen een van de vele, met een swastika bedrukte grijze mappen had gezet. Het hele nieuwe kantoor in de Tarnov-gevangenis leek ermee gevuld. Nadat de Poolse nationale vlag in 1939 na de inval van de Duitsers was weggehaald, waren er alleen nog bloedrode banieren met hakenkruis erop door de getraliede ramen te zien. Op de binnenplaats sierden bloedrode vlekken de met gaten bespikkelde muur. Daar werden de vijanden van het Duitse Rijk vermoord: hoofdzakelijk journalisten en liberalen, mensen die de gewone man opzweepten en verwarrende beweringen tegen de officiële staatspropaganda inbrachten. Dat soort uitgesproken types werden als eerste weggewerkt. Zij verkondigden wat de nazi's betref veel te luidkeels de waarheid.

Nazi's logen niet, had Edek begrepen van de mannen die met hem op transport naar Auschwitz waren gezet. Allemaal hadden ze dezelfde aanklacht aan hun broek gekregen. 'Waar we schuldig aan zijn, is jonge, gezonde mannen zijn die in staat zijn om wapens op te nemen en een opstand tegen die nazisukkels te beginnen,' had een van hen gezegd, terwijl hij met een

lege blik een trek van zijn sigaret had genomen. Aan zijn voeten had een kleine plunjezak met wat persoonlijke bezittingen gestaan, dezelfde die elke gevangene mee had mogen nemen naar de uiterst geheimgehouden bestemming. Hij had op zachte toon gesproken, want die eerdergenoemde nazisukfels hadden op het station de Poolse agenten vervangen en zaten momenteel op een bankje in dezelfde wagon. Ze wierpen hen stuurse blikken toe en blaften scheldwoorden naar iedereen die het waagde zijn blik op het raam te richten. ‘Alleen daarom al laten ze ons op een aanklacht van samenzwering ergens ver wegstoppen,’ was de man verdergegaan. ‘Vrouwen en kinderen zien ze niet als een bedreiging. Daarom hebben de nazi’s hen tot nog toe met rust gelaten. Voorlopig dan.’ Die jongeman had Wiesław geheten.

En nu, drieënhalf jaar later, stond hij naast Edek toe te kijken hoe de bewaker een gevangene doodtrapte. Eén snelle blik op het gezicht van zijn vriend liet Edek weten dat ook hij het zat was. ‘We moeten hier weg zien te komen,’ mompelde Edek in het Pools.

Helaas had hij de pech dat Brück, de SS-officier, zijn woorden nog net wist op te vangen. De man draaide zich direct om, zijn met modder bedekte slachtoffer vergetend. ‘Hoor ik daar weer die zwijntaal?’ Hij hijgde zwaar. In zijn nek, onder de strakke kraag met het SS-teken erop, bonsde een ader. ‘Wil je een paar dagen naar het *Strafblock* om je principes eens onder de loep te nemen?’

Met neergeslagen blik bood Edek zijn excuses aan. Hij had meer dagen in de strafcel doorgebracht dan hij zich wenste te herinneren. Het hok was even groot als een hondenhok, een betonnen cel zonder ramen waarin je niet eens kon staan. In een hoek stond een emmer en eens per dag kreeg je een bakje eten. Het fysieke ongemak was echter niet de ware straf: dat was de isolatie, de totale afzondering in alomvattende duisternis. Die maakte je langzaam gek. Na een paar uur kreeg je vanzelf het verlammeende gevoel levend begraven te zijn en hoe hard je ook schreeuwde, niets hielp. Degene die die afschuwelijke cellen had ontworpen, had er wel voor gezorgd dat

zijn gruwelen geluidsdicht waren. Je kon letterlijk schreeuwen tot je schor was, maar die vier muren weerkaatsten elke echo van je eigen wanhopige geschreeuw.

Nee, Edek wilde daar niet naar terug.

De SS-man, zijn handen in zijn zakken gestoken, liep naar de twee toe. Hij was een jongeman, net als zij, nauwelijks ouder dan vijftientig, even fris en jeugdig. Maar daar hielden alle overeenkomsten op: zijn lichaam was een en al spier en zijn hoofd was niet kaalgeschoren, maar volgens de laatste mode geknipt: kort aan de zijkanten en met een lange lok die over zijn voorhoofd viel. Een Arische wereldheerser, puur ten gevolge van zijn bloed. Nu glimlachte hij spottend.

‘Wat zei hij tegen je?’ Hij stond neus aan neus met Wiesław en staarde de gevangene met zijn lichtblauwe ogen zonder te knippen aan.

Maar Edeks vriend liet zich door die vriendelijke toon niet bedotten. ‘Hij bewonderde uw horloge, Herr *Scharführer*,’ zei hij op ernstige toon in zijn hakkelende Duits. ‘Hij zei dat hij nog nooit zulk mooi werk had gezien.’

Edek had het gevoel dat hij weer adem durfde te halen. Bij kwesties als deze kon hij altijd op Wiesław vertrouwen. Zijn vaardigheid om snel na te denken had hem al een groot respect onder de kampbewoners opgeleverd.

De SS'er tilde loom zijn ene pols op. Het rode licht van de zonsondergang weerkaatste op het gouden klokje. Vast van een of andere Jood gestolen, dacht Edek. Maar uiteraard zei hij dat niet; in plaats daarvan bood hij opnieuw zijn excuses aan dat hij in zijn moedertaal was vervallen.

Scharführer Brück zag het korte gevangenennummer dat op Edeks borst getatoeëerd was, herkende hem als een kampveteraan en wuifde zijn opmerking genereus weg.

Het was niet voor het eerst dat zijn nummer, of de rode driehoek waaraan de politiek gevangenen te herkennen waren, hem van een pak slaag of zelfs een kogel hadden gered. Sinds de SS de eerste Joden naar Auschwitz was gaan brengen, had men algemeen besloten dat de ideologische haat op

hen gericht zou worden. Ineens hadden de Polen gemerkt dat zij gepromoveerd werden tot kapo's, gevangenenfunctionarissen, net als de Duitse criminelen, die trots hun burgerkleding met de groene driehoeken erop mochten blijven dragen.

Uiteraard had Edek die verandering verwelkomd, maar toch had hij medelijden met die arme mensen die enkel en alleen werden afgeslacht omdat ze zagezegd tot het verkeerde ras behoorden.

'Waar zijn jullie naar op weg,' vroeg de SS-officier.

'Birkenau, Herr Scharführer,' antwoordde Edek meteen. 'Op bevel van *Rottenführer* Lubusch.'

'Lubusch? De *Kommandoführer* van de sleutelmakerij?'

'Jawohl, Herr Scharführer. Wij helpen de timmerlui daar, steeds als hij dat opdraagt.' Edek wilde het nog verder uitleggen, maar Brück had al geen interesse meer.

'Breng dit stinkende lijk naar de kar en ga.' Met een lome zwaai van zijn ene hand gebaarde Brück naar wat de gevangenen de dodenkar noemden, die naast de barak stond, met een stapel dode lichamen erin. 'Jullie moeten werken, niet naar andermans horloge staren.'

Maar ondanks het spottende gemopper van de bewaker was het Edek duidelijk dat hij zeer ingenomen was met het compliment. Het moest een duur horloge zijn geweest. Edek vroeg zich af wie de man was geweest die het, en zijn leven, had moeten afstaan. Ineens voelde hij zich misselijk.

Hij had tegen Wiesław gezegd dat ze hier weg moesten en dat had hij gemeend. Hij was de SS'ers die mensen doodtraptten zat, net als het feit dat ze de rijkdommen stalen van de mensen die ze vermoord hadden. En bovenal was hij het zat om eerbied te tonen voor al die eikels in hun mooie uniformen, om zich te verontschuldigen omdat hij Pools sprak, om steeds als er eentje in de buurt was zijn muts af te moeten nemen, zodat zijn geschoren hoofd zichtbaar was. Hij was het zat om minder dan een mens genoemd te worden en zich zo te moeten gedragen.

Birkenau, het vrouwenkamp

Het verwerkingsblok was zoals altijd wanneer een nieuwe lading aankwam het toneel van een grote chaos: de nieuwelingen werden onder zweepslagen en grove beledigingen langs de verschillende punten geleid. De nietsvermoedende vrouwen op het perron hadden nog goede moed. Maar eenmaal in het blok zouden ze die onder de slagen van de kapo's en de beledigingen van de SS snel verliezen.

Mala werd geplaagd door haar eigen afschuwelijke herinneringen aan het verwerkingsblok, ondanks dat ze nu naast het bureau van de voornaamste SS-bewaker stond te wachten tot hij haar papierwerk afgerond zou hebben. Met een gekwelde blik volgde ze de doodsbanke vrouwen.

Omdat ze nu als looper aan het werk was, had Mala niets meer te vrezen van de bewakers of de kapo's. Haar werk bestond uit het bezorgen van SS-bevelen en andere officiële documenten tussen de verschillende blokken en als secretaresse Maria Mandl, de leidster van het vrouwenkamp, bijstaan. Een officiële armband met het teken van de *Läuferin* bevond zich om haar bovenarm, alsof haar gewone burgerkleding en in een knotje gebonden haar nog niet genoeg onderscheid creëerden tussen haar en de andere kampbewoners. En toch haatte ze het verwerkingsblok met heel haar wezen, want dáár werd het laatste restje hoop uit de nieuwkomers geslagen, werden hun oude levens samen met hun haren weggeschoren en hun namen vervangen door nummers die met een primitief tatoeageapparaat in hun arm werden gezet.